ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 114, Mart 2021, s. 295-312

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.49053>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
26.01.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
28.03.2021

Ömür KINAY

İstanbul Aydın Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Doktora öğrencisi
omurkinay@stu.aydin.edu.tr

YEREL YÖNETİMLERDE GRAFİTİ SANATININ HALKLA İLİŞKİLER ARACI OLARAK KULLANIMI: BAŞAKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ¹

Öz

Günümüzde yerel yönetimlerin hizmet götördüğü yurttaşlarla sağlıklı bir iletişim kurması önem taşımaktadır. Yerel yönetimler, halkla ilişkiler faaliyetlerini farklı ortamlarda değişik yollarla gerçekleştirmektedirler. Bu makale; yerel yönetimlerin yeni bir sanat dalı olan grafiti yoluyla halkla ilişkiler çalışmaları yapılmasını konu almaktadır. Açık alanlarda kullanılan bu sanat, belediyelerin mesajlarının halka doğrudan iletilmesini sağlamaktadır. Demokrasi anlayışı güçlü olan toplumlarda kamu yönetiminin varoluş sebebi, topluma verilen hizmettir. Belediyeler her geçen gün daha çok ihtiyaç duyulan birimler haline gelecekse bunun ön şartı halkla ilişkiler faaliyetlerinde gösterecekleri başarı ile ilişkilidir. Bu bağlamda çalışma, İstanbul Başakşehir Belediyesi örneğinde, yerel yönetimlerin genç vatandaşlarla sağlıklı bir iletişim kurmak amacıyla, grafiti sanatını nasıl halkla ilişkiler aracı olarak kullandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Makale, araştırma yöntemlerinden “görüşme yaklaşımı” kullanılarak gerçekleştirilmiş ve gerek Başakşehir Belediyesi çalışanlarıyla gerekse Belediye ile anlaşarak ortak iş üreten grafiti sanatçılarıyla görüşülmüştür. Bu görüşmeler sonucunda, ilk zamanlarında yasal olmayan bir eylem olarak algılanan grafiti sanatının günümüzde ticari bir araç olmasının ötesinde, devlet kurumlarının bile tercih ettiği bir iletişim mecrasına dönüştüğü gözlemlenmiştir.

¹ Bu makale doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

Anahtar kelimeler: Halkla İlişkiler, Yerel Yönetim, Başakşehir Belediyesi, Kamusal Alan, Grafiti

THE USE OF GRAFFITI ART AS A PUBLIC RELATIONS TOOL IN LOCAL GOVERNMENTS: EXAMPLE OF BAŞAKŞEHİR MUNICIPALITY

Abstract

Today, it is important for local administrations to establish good communication with the citizens they serve. Local administrations carry out public relations activities in different environments in different ways. This article focuses on local administrations' public relations activities through graffiti which is a new art form. This art which is used in open spaces, ensures that the messages of the municipalities are conveyed directly to the public. The reason for the existence of public administration in societies which have a strong understanding of democracy, is to provide service for the society. The prerequisite for municipalities to become more and more needed units in society is related to their success of public relations activities. In this context, using the sample of İstanbul Başakşehir Municipality, the study examines how local governments use graffiti art as a public relations tool in order to establish a healthy communication with young citizens. The study have carried out by using one of the research methods "interview approach" and in the research process the municipality employees and graffiti artists who work with the Municipality have been interviewed. As a result of these interviews, it has been observed that the art of graffiti, which was perceived as an illegal act in the early days, beyond being a commercial tool, has become a communication medium preferred by even state institutions.

Keywords: Public Relations, Local Government, Başakşehir Municipality, Public Space, Graffiti

Giriş

Bu çalışmada halkla ilişkiler bağlamından yola çıkılarak; halkın ev dışında zamanını geçirdiği sokaklarda, kafelerin duvarlarında, çevresindeki binalarda, trafo kaplamalarında, çöp kamyonlarında ve daha pek çok mekanda karşılaştığı grafitilerin, belediyecilik yaklaşımında nasıl araçsallaştığı incelenmiştir. Halkla ilişkilerin, yerel yönetimlerdeki çalışma biçimleri İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne (İBB) bağlı Başakşehir Belediyesi'nin örneklemini üzerinden ele alınmıştır. Kamuya ait olan yerlerde uygulanan grafitinin Başakşehir Belediyesi Cemil Meriç Bilgievi'nde eğitim amaçlı kullanımına bakılarak yapılan halkla ilişkiler çalışmasının incelendiği bu çalışmanın evreni olarak İstanbul ilindeki ilçe belediyesi olarak Başakşehir Belediyesi seçilmiştir. Çalışmanın örneklemini ise çalışma evreni dikkate alınarak, grafiti sanatçılarından Başakşehir Belediyesi Cemil Meriç Bilgievi'nde grafiti dersleri veren grafiti sanatçıları, Cheksparow, Omeria ve Caseone lakaplı sanatçılardan oluşmaktadır. Bir diğer görüşmeci ise Başakşehir Belediyesi'nin yönlendirmesiyle Cemil Meriç Bilgievi Müdürü Sadık Durmuş ile gerçekleşmiştir. Grafiti sanatçılarından Cheksparow, Omeria ve Caseone ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular analiz edilerek sonuca ulaşılmıştır.

Bu araştırma, “grafitinin, belediyelerin halkla ilişkiler faaliyetlerini gerçekleştirirken nasıl araçsallaştığı ve etkilerinin nasıl belirlendiği” sorusundan hareketle ortaya çıkmıştır. Bu genel amaç çerçevesinde çalışmanın alt amaçları; grafiti ile kurulan iletişim, belediyenin söylemi, yerel yönetimlerde grafiti ile genç hedef kitleye yönelik yapılan faaliyetler ve belediyenin söyleminin bulunduğu yerdeki halk üzerindeki rolünü saptamak olmuştur. Bu makalede; grafitinin bir sanat olmasına karşın, belediyelerin bu sanatı hem bir iletişim kanalı, hem de eğitim aracı olarak nasıl kullandıklarını ve grafiti sanatçılarının mesajlarının nasıl biçimlendiğini araştırmak amaçlanmıştır.

Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Grafiti²

En basit haliyle ‘duvar yazısı’ anlamına gelen grafiti, duvarlara sprey boya ile çizilen ve bu çalışmayı yapan kişinin isteğine göre; hobi, şöhret, siyasal mesaj aktarma, gündem oluşturma, kent imajına katkı vb. amaçlarla kamusal alanda kompozisyonlar oluşturup mesajını aktarması ve görsellerle, karakter çizimleri ile besleme eylemidir. Grafiti ilk çıkışından bu yana kişisel ve bireysel olmasının yanı sıra zamanla ekipler oluşmasıyla bir grubun içine dahil olma gibi eylemsellikler de yaratmıştır.

Grafitinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Mağara duvarlarındaki yazı ve çizimler, neredeyse insanlık tarihiyle başlayan bir ifade biçimi olmaktadır. Yaklaşık olarak M.Ö.15000’li yıllardan günümüze ulaşan mağara resimlerinde ilk insanlar gördüklerini algılayabiliyor ve resmedebiliyorlardı. Bu ilk örneklerde av sahneleri ve insanoğlunun varlık simgesi olarak el resimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu resimler, imgelerin insan üzerindeki etkisine ilişkin şekil çizilerek yapılmış ilk görsel iletişim örnekleri olarak kabul edilmektedir (Uçar, 2004:17). Lascaux mağarasındaki çizimlerin sanatın ilk örnekler olup olmadığı konusu tartışılabilir, bu görsellerin iletişimin ilk örnekleri olduğunu söylemek mümkündür. Sonraları bulunan yazı da iletişim sürecinde etkin olarak kullandığımız bir başka önemli öğedir.

Grafiti açısından bakıldığında, ilk örnekler; Antik dönemler, Mısır anıtları ve Pompeii duvarlarına kadar gitmektedir. Grafiti başlangıcından bu güne pek çok değişikliğe uğramıştır. Günümüzde tasarlanmış yazı olan kaligrafiyle birlikte de uygulanabilen grafitiye artık karakterler diye tanımlanan resimler de eşlik etmektedir.

Günümüz insanının grafiti sözcüğüyle tanışması 1940’lı yıllarda Amerika’da kendi alanlarını belirlemek isteyen sokak çetelerinin eylemleri olarak başlamıştır. 1960’lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde politik grupların görüşlerini duyurmak için bu yöntemi tercih etmesi, 1970 ve 80’li yıllarda genişleyerek sürmüş ve yayılmaya başlamıştır. New York’ta geleneksel duvar resminin dışında, ondan bütünüyle ayrılan bir gösterge olarak grafiti, tag (Grafiti sanatçılarının kişiselleştirilmiş kaligrafik imzalarına verilen ad), sayılar, işaretler ve çizgiler halinde sokakta uygulanan bir ileti haline gelerek sokağın dilini oluşturmuştur. Ardından bağımsız bireyler grafitiyi geliştirmiştir (Tania, vd.:2014:250). Bu dönemde toplumsal içerikli mesajlar dışında, bireysel iletileri de yansıtmaya başlayan grafitiler giderek çeşitlenmiştir. 1972’de grafitiye karşı savaş ilan eden New York Polis Departmanı bu hareketi

² Türkçede tek ‘f’ ile kullanımı kabul görmüş grafitinin çalışmada tek ‘f’ ile yani ‘grafiti’ olarak kullanımı olacaktır. Grafiti ve sokak sanatı terminolojisi İngilizce kelimelerden oluşmakta, bu sebeple Türkçe karşılıkları çoğunlukla bulunmamaktadır. Grafiti ve sokak sanatıyla ilgili yayınlar ve yapılan görüşmelerde bu terimlerin orijinal dilindeki hali ile kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple çalışmada kullanılan terimler grafiti sanatçıları (writer)’nın kullandıkları şekli ile de ifade edilmişlerdir.

bastırma çabasına girişti. Bundan sonra altın çağını yaşayan grafiti, ABD’de alınan sıkı önlemler sayesinde durgunluk dönemine girmiştir.

Grafiti, kendi gelişimsel sürecini hızlı yaşamıştır. Bu gelişim sonucunda “tag” adı verilen grafiti uygulayıcılarının attığı imzalardan, yazılara eklenen semboller ve karakterler grafitinin içinde kendine yer bulmuş ve kendinden söz ettirmiştir. Zamanla, grafiti sanatçıları kendi tarzlarını oluşturmuş, yaratıcılık ile kendilerine has imzaları kullanmıştır. Grafiti’nin tarihsel süreçte 2000’lere doğru tekrar canlandığı, vagonların dışına çıkıp, şehirlerin duvarlarını süsleyeceği bir döneme girdiği söylenebilmektedir.

Grafiti’nin Türkiye’deki Gelişimi

II. Dünya Savaşı sonrası, Almanya’da yaşayan Türklerin sosyal, siyasal, kültürel yapıya uyum zorluğu sonucu Türkler seslerini duyurmak için biraraya gelerek, Hip-hop kültürüne yönelmişlerdir. Bununla birlikte Hip-hop’un alt dalı sayılan grafiti sanatıyla tanışmışlardır. Ardından gurbetçi vatandaşların Türkiye’ye gidip gelmesi, kişilerin arkadaş grubu gibi etkenlerden ötürü grafiti Türkiye’ye erişmiştir.

Türkiye’de grafitinin başlangıcını oluşturan, öncü grafiti sanatçılarından Tunç Dindaş (Turbo mahlaslı grafiti sanatçısı), 1980’lerde yakın arkadaşlarıyla birlikte kurduğu grafiti grupları sayesinde İstanbul’u grafiti ile tanışmıştır. Turbo, grafitinin 80’ler Türkiye’sinde dönemin konjoktürel yapısından dolayı duvara uygulanan her yazının siyasi slogan kapsamında ele alınması ve suç sayılmasından dolayı belirgin bir gelişim gösteremediğini ifade etmektedir. 1990’lı yıllarda ise alternatif kültürlerin gençler tarafından benimsenmesiyle örneklerin arttığının görünürlüğünden bahsetmektedir. Ayrıca Dindaş, 1990’lara gelindiğinde bile eserlerinin yeteri kadar anlaşılamadığını (Ağgez, “Tar’iz gri Şehrin Renkli Çocukları” 2015, Belgesel film) ifade etmektedir. 2000’ler ve sonrasında bu akım, müzelere girebilecek bir aşamaya gelmiş ve “Çağdaş Kent Sanatı” olarak da adlandırılmaya başlamıştır.

Mağaralara ilk karalamaları yapanlardan bugüne grafiti, genel anlamda kabul gördüğü dünya sanat tarihine izler bırakmış, günümüze kadar gelerek popülerliğini artırmış ve kendinden sonrakilere mesajını aktarma amacıyla duvarlara iz bırakma eylemini gerçekleştirmeyi sürdürmüştür. Grafiti sanatçılarının tek başınayken kullandıkları taglerinin dışında, ekip çalışması ile yaptıkları çalışmalar da bulunmaktadır. Bu ekiplere ise crew adı verilmektedir.

Kamusal Alanın Kullanımı Açısından Grafiti Sanatı

Grafiti sanatçıları, kamusal alana uyguladıkları grafitiyi kitlesel iletişim için bir platform olarak kullanmaktadırlar. Bu alanı, istekleri doğrultusunda korunma, sahiplenme ya da aidiyet için şekillendirmektedirler. Grafitinin oluştuğu zamanlarda herhangi bir izin almadan hayata geçirilmesi, otoriteye karşı bir tavrı işaret ederken şimdilerde belediyelerin bu sanatı halkla kurulacak bir iletişim aracı olarak kullandığı görülmektedir.

Sanayi Devrimi’nden sonra toplum, temellerini etkileyecek, birtakım değişiklikler geçirmiştir. Siyasal ve teknolojik gelişmelerin yanı sıra kentleşme ve toplumsallaşma, biçimsel olarak değişiklikler göstermiş ve bu değişim, günümüzde toplum kültürünün oluşmasında ve korunmasında önemli rol oynamıştır. Şehitlerde nüfus artışı, işçi sınıfının ortaya çıkışı sonrası çevre sorunları ortaya çıkmış; toplumbilimciler, değişen “kent” ve “toplum” tanımlarını yeniden ele alarak bu anlamda sosyolojik çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmaların sonucunda “kamusal alan” kavramı dile getirilmeye başlanmıştır.

Kamu kelimesinin kökeni Latince ‘Publicus’ dan gelmektedir, devlete, halka ait, umuma ait, genel, yaygın, kamu görevlisi (...) Etimolojik olarak ergen, erişkin olma [pubes, entis] aynı zamanda açıklıkla, herkesin önünde olmayla da [de publico: toplum hesabına, in publico: açıkça herkesin önünde, publice: devlet adına, hesabına, hep beraber, birlikte] bağlantılı (Alova, 2013) anlamlarında kullanılmaktadır.

Türkiye’de kamu ve kamusal kavramının kullanımına bakıldığında Türkçe’de devlet organlarına ilişkin kullanımlar aklımıza gelmektedir. TDK’ya göre kamu, “Halk hizmetlerini gören devlet organlarının tümü” şeklinde tanımlamıştır. Kamusal sözcüğü ise, “kamu ile ilgili olan” olarak tanımlanmıştır (sozluk.gov.tr, 2020). Demokratik ilke olarak kamusal alana bakıldığında, vatandaşların ortak sorunlarını, denk ve özgür katılımı (söz, irade ve eylemle) çözmeye çalıştığı yerdir. Bu nedenle toplumda varolan kamusal alanın kapsam ve sınırlılığı, eşitlik, çokluk ve farklılık belirler (Özbek, 2004:32).

Kamusal alan kavramı ise değişen sosyolojik koşullar sebebiyle çeşitli anlamlarda kullanılmış tam olarak anlaşılamayan bir kavram olmuştur. Kamu kavramı Türkiye’de genelde tartışmalı bir ifadedir, çünkü tanımlardan da anlaşıldığı gibi kamu ile devlet bir arada ve aynı anlamda kullanılmaktadır.

Kamusal alan kavramı 1990’lı yılların başından itibaren Türkiye’de akademik çalışmalarda ele alınmakta, çeşitli alanlarda da kullanılmaya başlanmaktadır ve 2002 yılı itibariyle güncel politik tartışmaların konusu olduğu (Özbek, 2004, Önsöz) görülmektedir.

Toplumun serbest kullanım hakkına sahip olduğu, erişilebilir, kentin kendisine ait, kamusal bir misyonu olan her alan kamusal alandır (Gökgür, 2008:11). Genel tanımın dışında çeşitli kuramcılar, kamusal alan hakkında çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. “Habermasçı tanımıyla ‘kamusal alan’ fikri, ...yurttaşların ortak meseleleri hakkında müzakerede bulundukları...kurumsallaşmış bir söylemsel etkileşim alanı. Bu alan, kavramsal olarak devletten ayrı olan; ilke olarak da devlete karşı eleştirel söylemlerin üretildiği ve dolaştığı bir alan” (Özbek, 2004:28) olmaktadır.

Geliştirilen teorilerde kavramın anlaşılabilmesi için Antik Yunan’dan itibaren çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Jürgen Habermas, Richard Sennet, Henri Lefebvre gibi kuramcılar kamusal alan ve kentsel mekan konularına ilişkin Batı toplumlarında gündelik dilden başlayarak kapsamlı araştırmalar yapmıştır.

İnsanlık tarihinin olduğu zamandan beri insanın içinde yaşadığı dünyayı, kendine göre uygun hale getirebilmesi için verdiği çabanın sonucu kentler oluşmuştur. İnsanı barındıran, bulunduğu çevreden ayıran ise mekanlardır. İç ve dış olarak ayrımlanan mekanlardan dış mekan ya da kentsel mekan; sokaklarda, parklarda, bahçe, meydan, cadde ve sokaklarda olan mekanlar olarak tanımlanabilir. Kentsel mekanlar sürekli dönüşüm halinde olan, toplumla kamusal ilişkilerin kurulumunda rol alan alanlardır. Bireylerin; park, bahçe, cadde, sokaklar, alt-üst geçitler gibi ev dışında kullandığı alanlar üzerinde sorumlulukları olmalıdır.

Habermas, kamusal alanı fiziksel ve sembolik anlamda ele almaktadır; kamusal alanın cadde, sokak ve meydanlardan oluşması ve bu alanda toplumun şikayetlerini belirtmesi, yetkiye karşı muhalefet oluşturmaları ve yeni bir düzenin kurulması için çağrıda bulunması nedeniyle fiziksel anlamda kullanılmıştır. Sembolik anlamda kullanılması ise kamusal alanın kamusal düşünce, kamusal görüş yani bireysel yargılama oluşumunda gerekli bilgilerin dolaştığı ve basın özgürlüğünün garanti olduğu bir alan (Gökgür, 2008:12) olmasından dolayıdır. Kamusal alanda

vatandaşlar meydan, cadde, sokak, açık alanlarda birlikte yaşama kültürünü benimseyerek kent mekanında bir araya gelmektedirler.

Kamusal alan, devlet sistemi, sivil toplum, ekonomik sistem arasında arabuluculuk yapan bir alandır. İletişim halinde olan bireylerin kamusal alana karşı sorumlulukları, aralarındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyarak toplumun sosyalleşmesini ve homojen bir toplum olmasını sağlar (Gökgür, 2008:7). Pierre Bourdieu için, “alanlar, güç ilişkilerinin mahallidir; aşkın eğilimler, nesnel ihtimaller içerir. Bir alan hiçbir şekilde tesadüfen bir istikamete yönelmez. Aynı şekilde, her şey her an mümkün veya imkânsız değildir” (Bourdieu, 2015: 68).

Hemen hemen tüm tanımlarda verilen örnekler irdelendiğinde, sokakların kamusal alan kavramının en somut örneklerinden biri olduğu görülmektedir. Her yaştan, statüden insanın kullandığı sokaklar, aynı zamanda insanların günlük yaşamında önemli ve kalıcı bir yere sahiptir. Sokaklar, kendi kişisel alanımızdan kamusal alana geçişte karşılaştığımız ilk mekan olmasıyla birlikte sosyalleşme süreci açısından önem taşımaktadır. Toplumla kamusal alan arasında kurulan iletişimde de önemli bir zemin olmaktadır. Bu zeminde hem yerel yönetimler, hem de kamusal alanı kullanan bireyler bulunmaktadır.

Yerel yönetimlerin toplum ile iletişimi, gelişen teknolojinin yeni kanallar açmasıyla günümüzde daha interaktif bir boyut kazanmıştır. Artık belediyeler, kendi iletişim hatlarının yanı sıra sosyal medya kanallarından da dilek, şikayet ve öneriler almakta, kurumsal itibarını arttırmak için bu kanalları kullandığını toplumdaki bireylerle paylaşmaktadır. İletişim alanındaki yeni yaklaşımların değişen toplum kültürünü ve gündemi kolay takip etme imkanı sağlaması, belediyelerin kamusal alan üzerindeki yetki ve sorumluluğunun halk tarafından sürekli bir denetime tabi tutulmasına zemin hazırlamıştır.

Grafitinin temel özelliklerinden biri, izin alınmadan yüzeylere uygulanmasıdır. Kamuya açık yerlerde, özel konutlar dahil pek çok yerin izinsiz boyanması grafitiye bakış açısının yaygınlıkla olumsuz olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Belediyeler ve emniyet izin alınmadan bu uygulamalarla zaman zaman mücadele içinde olmaktadır. Ancak, son dönemlerde yerel yönetimlerin grafiti sanatına olan yakın ilgisi, vatandaşın da bu sanat alanına yaklaşmasıyla eşzamanlı olmuştur. Grafitinin yaygınlaşmadığı dönemlerde toplum ve devlet, kendi geçmişinde yaşanmış duvar yazma eylemlerine olan benzerliği ve Türkiye kültürüne çok yeni girmiş olması sebebiyle grafitiye karşı bir duruş sergilemiş, 2010’lu yıllardan sonra grafitiye karşı olumlu bir yaklaşımı benimsemiştir.

Bu bağlamda grafiti sanatçılarının duvarlar, alt-üst geçitler, trenler ve istasyonları, otoyollar vb. alanlarda gerçekleştirdikleri izinsiz grafiti uygulamaları halen suç sayılmaktadır. Diğer taraftan günümüzde grafiti geçmişe nazaran daha popüler bir hale gelmiştir. Görsel iletişim kanallarının tümünde görülebileceği gibi, şehrin dört bir yanında belediye, dolayısıyla devlet destekli grafiti çalışmalarının sayısının arttığı görülmektedir. Özellikle genç nüfusun ağırlıklı olduğu bölgelerde yoğunlukla ilgi görmesi, grafitiye isteği arttırmaktadır. Gençler tarafından destek gören grafiti sanatı, aynı zamanda belediyelerin kentsel tasarımda, festivallerde, park ve bahçe süslemelerinde kendine yer bularak yerel yönetimin söyleminin aktarılmasında yerini daha da sağlamlaştırmıştır.

Sokak bağlamında kamusal alanda grafiti sanatçıların motivasyonları ise sadece kişisel övgüler üzerinden ilerlememektedir. Grafiti sanatçıları Belediyelerle çalışarak legal işler gerçekleştirirken illegal çalışmalarını da sürdürmektedirler.

Gökğür, kamusal alanı; arabuluculuk, iletişim, katılım gibi üç teorik özelliğiyle tanımlamakta, kamusal alanın ampirik özelliğini oluşturan bu alanları:

“-Sivil toplum, devlet sistemi ve ekonomik sistem gibi farklı ortamlara ait aktörleri toplayan arabulucu bir alan, -Örgütlenmeyi ve topluma aidiyeti kısıtlamadan, sınırlamadan oluşturan kamuya ait bir alan, -Eleştirinin serbestçe yapıldığı bir alan, -sembolik olarak karşılıklı ilişkilerin bulunduğu (rasyonel iletişim, ikna etme, heyecan) ve minimumda bir toplu kodu paylaşan aktörlerin var olduğu bir alan, -Aktörlerin eylemde bulunduğu fiziki bir alan yani kamusal olarak politik veya ekonomik sistemlere destek veya karşı olduklarını ifade ettiği bir alandır” (Gökğür, 2008:7) şeklinde aktarmaktadır.

Doğaçlama bir anlatım biçimi halinde stilize edilmiş insan figürleri, karakterlerin, kaligrafik yazılar ve renklerle kent sokaklarına uygulanan grafitiler, sembolik bir karşı çıkmanın ve toplu bir vizyonun, ideolojinin kamusal alanlarda sokaklara yayılmasıdır. Kamusal alanlar kültür, din ve sosyal statü ayrımı gözetmeksizin bireylere sunulmuş ortak alanlardır. Bu bağlamda, Belediyelerin düzenlediği festivallerde verilen ürünlerle kimi zaman “15 Temmuz”da yaptırılan grafiti çalışmaları ile demokrasiye, kimi zaman “sokak hayvanlarına bir kap su bir kap mama” sloganıyla grafiti uygulama örneğiyle yurttaş kimliğine vurgu yapılmaktadır.

Grafitinin “boyama, yazma, lekeleme, işaretleme ve her tür tahrif” olarak tanımlandığı zamanlar ve ülkelerin olduğu, yasadışı kabul edildiği, para cezasını ya da yargılanmayı göze alınmak zorunda olduğu yerler bulunmaktayken, şimdilerde bazı belediyelerin yasal grafiti alanları belirleme yoluna gittiği de görülmektedir.

Uygulandığı ilk zamanlara bakıldığında grafiti, toplumdan soyutlanmış gençlerin kendini ifade etme aracıydı. Yasallaşmak gibi bir amacı yoktu, tam tersi yasal düzene meydan okumaydı. Günümüzde ise müzelerde, Bienallerde kendine yer bulan kamusal bir sanat biçimine, yerel yönetimlerin kentsel projelerine hizmet eden bir uygulamaya dönüşmüştür. Grafiti sanatının vitrini kamusal alanlar olmaktadır. Sanatçının özgün çizimler yaptığı, kendini ve kültürünü yansıtabildiği alanlardır.

Grafiti ve Halkla İlişkiler

Halkla ilişkiler profesörü Janice Sherlin Jenny, “Bir kurum ile onun hedef kitlesi arasında doğrudan ya da dolaylı ilişkilerin olduğu tüm birimler arasındaki iletişim yönetimi” (Seitel, 2016:7) olarak tanımladığı halkla ilişkilerin bir yönetim sözcüsüdür. Günümüzde halkla ilişkilere ihtiyaç duymayan bir yönetim yoktur. Yönetim tarafından belirlenen politikalar hedef kitleye halkla ilişkiler uygulayıcısı kanalıyla aktarılır.

Halkla ilişkiler, tüm yönleriyle çağdaş bir uygulama alanı olmayı sürdürmekte, kendini yeni araştırma bulguları, iletişim yöntemleri, teknikleri ve sürekli değişen örnek olay incelemeleri ile geliştirmektedir.

Halkla ilişkilerin belirlenmiş temel hedef kitleleri bulunmaktadır. En önemli 20 hedef kitlesinden bazıları Federal, Devlet ya da yerel parlamenterler, kural koyucu otoriteler, yöneticiler, denetleyiciler olarak gösterilmiştir (Seitel, 2016:11). Buna göre grafiti, halkla

iletişim kurulan ve mesajını halka aktaran bir araç olarak uygulayıcıları tarafından var olduğundan bu yana kullanılan bir araçtır. Günümüzde vatandaş ile kurumlar arasında zaman zaman kamuoyunu etkileme amaçlı için yapılmış, planlı bir süreç, yönetimin sözcüsü olma gibi halkla ilişkiler işlevlerini de yerine getirmektedir. Son yıllarda, Belediyelerde halkla iletişim kurma amacı ile kullanılan grafitinin uygulanması oldukça yaygınlaş, hatta sadece belediyelerle çalışan grafiti sanatçıları da olduğu görülmektedir.

Sürekli değişen, toplumsal hareketlerin etkilediği, teknolojinin çevrelediği günümüz yerel yönetiminde araştırma konumuz olan Başakşehir Belediyesi misyonunu, ‘kültür ve sanat konularını temel alarak halkla ilişkiler faaliyetlerini’ gerçekleştiren belediyelerden biri olarak açıklamaktadır. Örneklem olarak seçilen bu belediyede; İstanbul’un yeni sayılabilecek semti orta sınıf ve sonraları üst gelir gurubunun yoğunlukla oturduğu, yeni yerleşime örnek site apartmanlardan oluşan bir yerleşim yeridir.

Grafiti Ve Yerel Yönetim

Belediyeler dünyada olduğu gibi Türkiye’de de en önemli yerel yönetim birimleridir. Yerel yönetim birimleri, kentleşmenin beraberinde getirdiği, alanında barındırdığı yaşayan insanların sayılarının artmasına paralel olarak artmıştır.

İnsanlar yerleşimlere ve kentlere yaşam kurmak, çalışmak, gezmek, görmek veya kültürel faaliyetlere katılım amacıyla gelmektedirler. Günümüzde, kent veya yerleşimler “belediye” (municipality, commune, municipio, gemeinde, commune) olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, “ortak çıkarları bulunan insan topluluklarının bir araya geldiği özerk idari birimler” ve “düzenli yapılaşmış kamu hizmetleri sunan ve kendi kendini yönetebilen” yaşam merkezleri anlamını (Baş, 2017:10) taşımaktadır.

Belediye kelimesi şehir anlamına gelen Arapça “beled” kelimesinden türetilerek dilimize girmiş ve Tanzimat döneminden itibaren bugünkü anlamıyla kullanılmaya başlamıştır. Belediyeler faaliyet alanı içerisindeki halkın yerel nitelikli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan ve karar organları halkın seçimiyle işbaşına gelen tüzel kişiliğe sahip kamu kuruluşlarıdır (Sezgin ve Özbay, 2016:199). Sanayi Devrimi ile birlikte 19.yüzyılda kentler, yoğun nüfus, çarpık kentleşme, alt yapı yetersizliği gibi sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunların çözümüne yönelik arayışlar ve çabalar, ise ‘Avrupa Belediyeciliği’ni ortaya çıkarmıştır. Kamu yönetiminin diğer yapılanmalarında olduğu gibi belediyecilik batı ülkelerinden alınmıştır.

Gelişmeler dünyadaki etkisini Türkiye’deki kamu yönetiminde de göstermiştir. Özellikle 1980’lerden sonra dünyada oluşan neo-liberal düzen Türk Kamu Yönetimi’ni ve bu bağlamda yerel yönetimleri de etkisi altına almıştır (Koçak, 2013:5).

19.yüzyılda söze ve yazıya dayanan “sözel kültür” çağımızda yerini görsel imajların çokça sunulduğu görsel kültüre bırakmıştır. Bir düşünceyi yaymak, bir konuda bilgi vermek amacıyla kullanılan duvar yazıları da günümüzde etkili bir iletişim yöntemidir.

Grafiti belediyelerin kendisine olan yakınlığından yıllar önce kamusal alanları renklendirmesine rağmen, toplumun bu harekete pozitif yaklaşması ve bu sanat alanının kimi zaman legalleşmesi uzun zaman almış, günümüzde ise artık belediyeler gibi tüm kamu kuruluşlarının halka yakınlaşması için önemli bir araç haline gelmiştir. Son yıllarda pek çok belediye grafitiyi halkla kurulan bir iletişim aracı haline getirmiş ve sosyal sorumluluk, festival vb. pek çok alanda bu uygulamalardan yararlanmış, böylece alan genişlemiştir.

Başakşehir Belediyesi ve Grafiti Sanatçıları İle Yapılandırılmış Görüşme Analizine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın Yöntemi

Bu makalede yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada; İstanbul'daki ilçe belediyelerinin halkla ilişkiler birimleri ile, bu birimlerle çalışan grafiti sanatçıları araştırma evreni olarak belirlenmiştir. Bu makale de araştırma evreni İstanbul Başakşehir Belediyesi ve bu belediye ile çalışan grafiti sanatçılarıdır. Bu makale yalnızca Başakşehir Belediyesi ve onunla çalışan grafiti sanatçıları kapsamaktadır.³

Bourdieu'nun da belirttiği gibi belirli bir amaç doğrultusunda ve devamlı değişen bir özelliğe sahip olan alanlar ve sermayeler, halkla bağ kurmak için kullanılması gereken unsurları oluşturmaktadır. Günümüz modern dünyasında genç hedef kitleyi ilgi alanları doğrultusunda çekmeye çalışan yerel yönetimler de bu unsurları kullanmaktadır.

Bu makale; İstanbul'daki ilçe belediyelerinin, grafiti sanatçılarıyla grafiti sanatını kullanarak yaptıkları halkla ilişkiler faaliyetlerini incelemektedir. Makalenin araştırma evreni; grafiti sanatını halkla ilişkiler aracı olarak kullanan İstanbul ilçe belediyeleri, örneklem ise; Başakşehir Belediyesi'dir.

Görüşmecilere telefon, elektronik posta ve aracı kişiler yoluyla ulaşılmıştır. Görüşme süreci olumlu bir şekilde başlamış, e-posta ve telefon yoluyla ulaşılan görüşmeciler görüşmeyi kabul ederek dönüş yapmışlardır. Ulaşılamayan kişilere e-posta ve telefon yoluyla tekrar hatırlatma yapılmıştır. Görüşme süreci genel olarak hızlı ve olumlu bir şekilde ilerlemiştir. Mart 2018'de başlayan görüşme süreci, Mayıs 2018'de tamamlanmış, görüşmelerle eşzamanlı olarak da analizler yapılmıştır.

Görüşme öncesi görüşmecilere, görüşmelerin yalnızca bilimsel çalışma için kullanılacağı bilgisi iletilerek görüşmecilerin yazılı onayı alınmıştır. Görüşme metinleri, çalışmanın araştırma soruları çerçevesinde analiz edilmiştir. Görüşmeciler, Başakşehir Belediyesi Cemil Meriç Bilgievi⁴ Müdürü Sadık Durmuş ve Belediye ile çalışan Cheksparow, Omeria, CaseOne isimli grafiti sanatçılarından oluşmaktadır.

BAŞAKŞEHİR BELEDİYESİ

Gençlerin Grafiti Sanatına Olan İlgisi

Başakşehir Belediyesi Cemil Meriç Bilgievi müdürü Sadık Durmuş, grafiti sanatından bahsederken, grafiti sanatından gençlerle kurulan bir köprü olması amacıyla yararlandıklarını, hedef kitlelerinin gençler olduğunu “Bir zaman sonra gençlerin Bilgievine gelmediğini fark ettik ve sebebi nedir diye düşündüğümüz zamanlarda onlara yönelik çalışmaları çok fazla yürütemediğimizi farkettik ve trend ne? sorusuyla şimdiki gençlerin grafiti ile yoğun bir şekilde ilgilendiğini ve işin içinde sanat olmasıyla da bunu yeni bir alan olarak gördük” (Durmuş, 25.04.2018) şeklinde ifade etmiştir. Burada çift yönlü iletişim -Grunig'in çift yönlü halkla ilişkiler modeli- söz konusudur. Belediye gençlerle iş birliği yapmak isteyerek Bilgievi projesini uygulamaya koymakta, ancak gençlerin yani hedef kitlenin beklentisine uymadığını anlayarak

³ Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde diğer ilçe belediyelerle de aynı çalışma tekrarlanacaktır.

⁴ Bilgievi, özellikle 8-18 yaş grubuna bilgiye ulaşma, ders çalışma ortamları müsait olmayan çocuklara çalışma ortamı sağlamak, kültürel ve sosyal hayatın gelişmesine yardımcı olmak, rehberlik etmek ve onları yönlendirmek amacıyla açılmış olan sosyal mekandır (bilgievi.org.tr, 12.10.2019).

onlara uygun olacak, gençlerle bağ kurmayı başaracakları başka bir projeye yönelip yeni bir uygulama üretmektedirler. Bu durum belediyenin halkla ilişkiler anlayışını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Başakşehir Belediyesi’nde Grafiti Sanatının Kullanımı

Görüşmelere göre, Başakşehir Belediyesi grafiti sanatından yararlanmaya 2018 yılının ilk aylarında Cemil Meriç Bilgievi’nde grafiti sanatçılarıyla yürütülen ‘Grafiti Dersleri’ ile başlamıştır; Bilgievi Müdürü Sadık Durmuş: “Halkla ilişkiler aracı, tanıtım ile alakalı diyebilirim, Emniyet Müdürlüğü duvarı yapıldı, grafiti dersleri başlayalı da 2-3 ay oldu” (Durmuş, 25.04.2018) şeklinde belirtmiştir. Belediyenin bu uygulaması dolaylı olarak halkla ilişkilerin “hedef kitlede istenilen algıyı yaratma” amacını çağrıştırmakta: kurum kamusal alanı değerlendirdiği ve sanatçıları desteklediğini belirterek imaj ve itibar yaratmayı amaçlamaktadır.

Şekil 1: Başakşehir Belediyesi Emniyet Binası duvarı: “Halkın Huzuru, Polisin Gururudur” dilsel iletisi ile 15 Temmuz şehidi Ömer Halis Demir ikon gösterge kişinin karakter grafitisi.

Kaynak: www.facebook.com

Görüşmelerde, grafiti sanatının kullanımına ilişkin karar verenin Başakşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü birimi olduğu görülmüştür. Örneklem kapsamında görüşmeci belediyelerin bir halkla ilişkiler birimi bulunmaktadır, ancak grafiti sanatının kullanımına ilişkin faaliyetlerin yürütülmesi, karar mekanizması, yetkilisi gibi konular ele alındığında Belediyelere göre farklılık gösterdiği de görülmektedir.

Durmuş, grafiti uygulamasına ilişkin birilerini ararlarken ortak tanıdıklarla karşılaştıklarını ve yollarının kesişmesi ile ilişkilerin kurulduğunu; “biraz böyle tevafuk olmuş. O onun tanıdığıydı, o oradan. Yani şöyle: böyle bir fikir var, yapmak istiyoruz belirli bir ortamda konuşulan bizim personel arkadaşlarımızdan bir tanesi; Hasan (Cheksparow) ya da Muhammed (CaseOne) ile tanışıklar, benim arkadaşlarım var, bu işi yapıyorlar. Öyle mi? O zaman gelsinler görüşelim haftaya” sözleriyle belirtmiştir. Grafiti sanatçılarının eğitmenliğini ise; “Çocuklara düzgün davranabilecek, onlara ulaşabilecek, eğitimci hem de bu işi yapacak insanlara ihtiyaçları olduğundan ve grafiti sanatçıların eğitmenliğinden memnunuz” (Durmuş, 25.04.2018) sözleriyle aktarmıştır.

Grafiti Konularının Belirlenmesi

Cemil Meriç Bilgievi Müdürü Durmuş, grafiti konularını Başakşehir Belediyesi’nin belirlediğini ve konuları belirlerken kendi kurumlarından bir yetkiliye danışarak fikir alışverişini

yaptıklarını; “çizecekleri konuları biz öneriyoruz, elbette bizim tavsiye ettiğimiz kelimelerle, konularla onların sanat yetenekleri birleşince bu işler ortaya çıkıyor. Haliyle kurumsal bir yer olduğundan serbest çalışmalardan ziyade -daha çok kurumsal çalışmalar için söylüyorum-, kurum yapısını empoze eden cümleler ve kelimeler, mesela kapıda yazdığımız bilgi, barış vs. Bilgievi’ni temsili cümleler olarak seçilmiş ve uygulaması yapılmıştır. Yukarıda grafitiyi tanıtmak amacıyla grafiti yazısı yazılmış, karakol duvarına yaptığımız çalışmada karakolun, polisin halkla olan iletişimini, iletişimdeki kuvveti göstermek adına belirli cümleler kullanılmıştır. Elbette iki tarafın da önerileri var” (Durmuş, 25.04.2018) sözleriyle ifade etmiş ve buna ek olarak aynı zamanda sanatçıların da koordinasyon birimleriyle ortak çalıştıklarını aktarmıştır.

Grafitilerin Duvarda Kalma Süresi

Durmuş, oluşturulan grafitilerin duvarda kalma sürelerine ilişkin soruya; “işte buna cevap verebilmemiz için yaptıkları çizimin üzerine yeni bir çizim yapmış olmaları lazım. O yüzden ne diyebilirim, çünkü çizimler daha yeni yapıldı ve hala sergileniyor, süreyi henüz tecrübe etmedik mesela” (Durmuş, 25.04.2018) diye yanıtlamıştır. Başakşehir Belediyesi’nde grafiti sanatını uygulamaya çok yeni başladıklarını, henüz bir silme, değiştirme girişimlerinin olmadığını yenileri geldikçe ve projeler geliştikçe değişikliğe gidilebileceğini aktarmıştır. Görüşmelerin sonucunda, grafitilerin duvarda kalma süresinin duruma bağlı olarak değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Grafiti Sanatçılarına Ödenen Ücret ve Malzeme Kullanımı, Mekan Seçimi

Başakşehir Belediyesi, grafiti sanatçılarına herhangi bir ücret ödüyor mu? sorusuna; “tabi ki onlar saat ücretli çalışıyorlar, burada bulundukları, ders verdikleri saat başı belli bir miktar ücret alıyorlar” (Durmuş, 25.04.2018) yanıtını vermiştir. Aynı zamanda kullanılacak materyalleri satın alarak, kalanları grafiti sanatçılarına bıraktıklarını, mekan konusunda da karşılıklı fikir alışverişi sonucunda karar aldıklarını “malzeme noktasında hocalar öneri veriyorlar, çünkü onlar işi daha iyi bildikleri için bu boya daha iyidir, şu malzeme daha kalitelidir gibi. Finans noktasında ise belediyemiz tedarik ediyor. Çizilecek noktalarla da alakalı belediye şu anda öneri veriyor” (Durmuş, 25.04.2018) biçiminde aktarmıştır.

Halktan Şikayet Veya Beğeni Alımı

Görüşmelerde halktan şikayet ya da beğeni alıp almadıklarına ise Durmuş; “Şu an genel bir memnuniyet var. Herhangi bir şikayet şimdiye kadar almadık açıkçası. Alacağımızı da sanmıyorum ben. Çünkü kurumsal olarak bu işi yapıyoruz. Ortada illegal bir durum yok. Hem çocuklar bu işi seviyor, hem de hocalar seviyorlardı, şimdi sevdikleri işi yapıyorlar” (Durmuş, 25.04.2018) şeklinde cevap vermiştir. Burada grafitinin illegal uygulanmadığı taktirde olumsuzluk yaşanmayacağı, kurumsal çerçevede yapıldığının vurgusu yapılmaktadır. Ayrıca, Halkla ilişkilerin başarısı geri bildirimler doğrultusunda ölçümlendiğinden buradaki geri dönüş konusu oldukça önemlidir. Çünkü halkla ilişkiler başarısı algı yaratmak ise, başarının ölçülmesi de hedef kitleden gelen görüşler doğrultusunda şekillenmektedir. Bu noktada belediyelerin grafiti çalışmalarını olumlu imaj yaratmak için yaptığı noktasından hareket ederek, gelen geri bildirimlerin olumlu olması, başarılı bir çalışma yapıldığının göstergesidir.

Görüşmelerde, belediye etkinliklerinde emniyetle ilgili de herhangi bir problemin yaşanmadığı görülmüştür. Aynı zamanda Başakşehir Belediyesi, kendileri ile grafiticiler arasında bir uyumsuzluk durumu olmadığını aktarmıştır. Durmuş, Başakşehir Belediyesinin, tüm

grafiti çalışmalarını haber yaptığını, Başakşehir Bülteni’nde de yer verdiklerini (Durmuş, 25.04.2018) belirtmiştir.

Şekil 2: Başakşehir Belediyesi Bülteni, Mart 2018 “Başakşehir’de Graffiti Dersleri Başladı” başlıklı haber.

Kaynak: Ömür Kınay arşiv.

BELEDİYE İLE ÇALIŞAN GRAFİTİ SANATÇILARI

Graffiti Sanatçılarının Bu Sanatla İlişkilerinin Başlaması Ve Gelişme Süreci

Görüşmelerde, grafiti sanatçıları grafitiye başlama sebeplerini aktarırken Omeria; “Sokağa müdahale etmek, herkesin görmesi yani biraz illegal kısmı heyecan kısmı, çünkü başladığımız seneler lise zamanına denk geldiği için deli dolu zamanlar ondan dolayı muhtemelen en etkili olan kısmı heyecan kısmıdır” (Omeria, 20.03.2018) diye belirtmiş, Cheksparow ise; “Biraz yaşımızın küçüklüğü, o zamanlar maddi bir getirisi olmadığı için, spreylere yapılan etkileşimin hoşumuza gitmesi, vandallık da var işin içinde, illegal kısmı, bu kısmını sevmemiz, o dönemde üretilen her şey orijinal, sanatçının tamamen kendi ürettikleri, hiç baskı yok, hatta çoğu zaman toplumun saçma bulduğu şeylerdi yaptıklarımız”(Cheksparow, 20.03.2018) sözleriyle aktarmıştır. Omeria ve Cheksparow grafitinin en yaygın icra edilme sebepleri arasında sayılabilecek var olma çabasına ve illegal yapılan grafitinin verdiği adrenalin ve heyecan duygusuna odaklanmıştır.

CaseOne ise grafitiye başlama öyküsünü; “Lisenin ilk senesinde ilgilenen arkadaşlar vardı, üç arkadaş sağa sola karalıyor, moda tasarımı okuyordum ve çizim dersleri vardı, grafiti de çizmeye başladık” (CaseOne, 09.05.2018) biçiminde aktarmıştır. Görüşmeler, bazı grafiti sanatçılarının bu sanatla dolaylı olarak, bazılarının doğrudan uğraştıklarını göstermiştir.

Grafiti Sanatçısı Cheksparow, Omeria ve CaseOne'ın Başakşehir Belediyesi İle Olan Çalışmaları

Grafiti sanatçısı Cheksparow; “Belediyeler bizi bulduğunda arz talep gibi oluyor, onlar bir talepte bulunuyorlar biz de karşılığında yapabileceğimizi söylüyoruz, ikisinin ortası bulunup iş üretiliyordu ya da araçlara denk geldiğimizde biz bir iş anlatıyoruz, onlar üst mercilerdeki isimlerle araları iyi olduğu için bizim çizgimizdeki işi satmaya çalışıyorlar” diyerek Başakşehir Belediyesi ile çalışmasını aktarmıştır. Başakşehir Belediyesi’nden önce İBB Park Bahçeler ile iş yaptığını belirten sanatçı, “hep bildiğin grafiti yaptık yani underground sokak grafitisi yaptık park veya skatepark vb.yerlere biz o zaman anlattık buralara grafiti yapmak lazım salt İstanbul silueti olmaz dedik ve grafitiyi satmaya çalıştık, sattık da” (Cheksparow, 20.03.2018) ifadesini kullanmıştır.

CaseOne; “Okmeydanı'ndaki ses duvarı işi İBB ile gerçekleştirilmişti, teklifi biz sunmuştuk. Başakşehir Belediyesi’nde ise teklif onlardan geldi. Yerine göre değişiklik göstermekte, teklif bizden de gidebiliyor ajanslar aracılığıyla belediyelerle de iş yapıyorum” (Caseone, 09.05.2018) diyerek belediye ile iş yapma koşullarının araçlar vasıtasıyla veya karşılıklı olabileceğini aktarmıştır.

Omeria; “belediyelerle çalışmak bizim istediğimiz şeyler değil aslında, biz teklif vermiyoruz ama onlar bazen güzel tekliflerle geliyorlar, değerlendiriyoruz, belediyelerle iş yapma isteğim yok, çok anlaşılabildiğimiz yerler değil belediyeler” (Omeria, 20.03.2018) ifadesini kullanarak çalışmalarını aktarmıştır. Anlatılanlardan yola çıkılarak hem sanatçıların hem de belediyelerin iş teklifinde bulunduğu görülmektedir.

Yapılan İş Karşılığında Bedel Alınması

Görüşmelerde, “bu süreçte bir bedel alınıyor mu?” sorusuna grafiti sanatçılarından Omeria; “Normalde hani belediye bize teklif verdiği zaman tabi ki bunun için bir bedel ödemesi gerekiyor ama bunun dışında bizim de yararımıza olan sosyal sorumluluk tarzı projeler oluyor bunlarda zaten biz de bir bedel istemiyoruz, hem bizim için hem toplum için yararlı olduğunda bir bedel beklentimiz olmuyor” (Omeria, 20.03.2018) diyerek toplumsal fayda düşüncesi ve sosyal sorumluluk bilinci ile hareket ettiğini bildirmiştir. Aynı zamanda halkla ilişkilerde oldukça önemli olan sosyal sorumluluk yaklaşımı ideal halkla ilişkileri bize göstermekte ve iki yönlü simetrik model olarak tanımlanmış halkla ilişkiler faaliyetlerinin yerel yönetimlerce kullanılması kuruma olumlu bir etki sağlamaktadır. CaseOne; “Ödeniyor, sözleşme de yapıyorlar ama çok sadık kalındığını söyleyemem” (CaseOne, 09.05.2018) diyerek yanıtlamıştır. Cheksparow; “Eski ekibimdeyken sözleşme yapıyorduk. Çünkü belediye size bir iş veriyorsa ihale açmak zorunda. En iyi teklifi veren işi alır. O yüzden sözleşme oluyordu işin içinde, bedel ödeniyor, teklif veriyorsun, tasarım yönetimi gibi düşünelim, fiyat onaylanıyor, ödeme şekilleri konuşuluyor -ki belediyede bu sekteye uğrayan bir şeydir, bir kerede alamazsın parayı” (Cheksparow, 20.03.2018) şeklinde aktarmıştır.

Görüşmeciler grafiti sanatçıları, kullandıkları malzemenin bile kimi zaman karşılanamadığı veya bedelsiz katılım sağladıklarını ifade etmiştir. Belediye tarafı ise konuya ilişkin detay vermemiştir. Yönetimsel kararlar alındığında, grafiti sanatçılarının malzemelerinin alınmasının yanı sıra iş karşılığında ücret verilmesinin, ulaşım, yemek vb. giderlerin

karşılabilmesinin kurumun yıllık bütçe hazırlığında önceden belirlemesi gerekmektedir. Bu şekilde performans, ölçümlenebilir bir durum olarak karşılığını bulacaktır.

Belediyenin Konunun Nasıl Aktarılacağı Konusunda Görüşleri

Grafiti sanatçıları, sanatlarını icra ederken belediyeler karşısında ne kadar özgürler sorusuna, Cheksparrow; “Belediyeye hangi kanaldan girdiğiniz burada önemli, mesela Kültür Müdürüne mi anlatıyorsunuz olayı, yoksa Kültür Müdürünün yönlendirdiği adama mı, burada olay çok fark eder. Sen grafiti diye gidiyorsun orada İstanbul silueti çizmek zorunda kalıyorsun. Açıkçası bugüne kadar söylemek zorundayım (son 1 sene hariç) belediyeler bize grafiti yaptırtmadılar, birkaç proje hariç. Mete’nin (EskReyn), Mural İstanbul Festivalinin dışında bizi iyi değerlendiremediler, grafitici deyip, resim çizdirdiler bize” (Cheksparrow, 20.03.2018) açıklamasını yapmıştır. Omeria ise; “Belediyenin bize getirdiği sınırlamalar bize uymuyorsa biz o işi yapmıyoruz” (Omeria, 20.03.2018) şeklinde görüşlerini belirtmiştir. CaseOne; “Sınırlama getiriyor, revizenin birçoğu belediyeden geliyor. Biz Başakşehir Belediyesi’ndeki işlerde çoğunlukla onların istediklerini yapmaya çalıştık, Emniyet binası için yapılan duvarlara karışmadılar biz de onlara hitap etmeye çalıştık üç-beş aydır bir aradayız ve ne istediklerini biliyoruz, onlar da bize güveniyor” (CaseOne, 09.05.2018) açıklamasını yapmaktadır.

Bu açıklamalardan yola çıkarak yapılan incelemede belediyelerin yapılacak grafitileri kontrol etme tutumlarını, çalışmaların belediyeleri temsil etmesi ve kamusal alana uygulanması sebebiyle, kurumların bu çalışmalarını denetlemek ve olası bir krizin önüne geçmek amacıyla sergiledikleri anlaşılmaktadır.

Bireysel Grafiti Çalışmalarında Konu Ve Mekan Belirlenmesi

Konuyla ilgili olarak Cheksparrow: “Alanı ve tasarımı bazen spontane -illegal yaparsak- tamamen atmosferle alakalı boyayacağımız alan ve çizeceklerimiz freestyle oluyor, genelde spontane oluyor ama planlı bir iş yaparsak terk edilmiş bir mekan fabrika tarzı bir yer seçiyorum. İstanbul’da böyle bir kaç nokta var bildiğim. Tasarımları da beraber boyayacağımız arkadaşlarla oturup organize ediyoruz, karakter yapan olsun, yazıcı arkadaş olsun ona göre tasarım yapıp organize ediyoruz” (Cheksparrow, 20.03.2018) şeklinde aktarmıştır.

Omeria: “Daha önceden çizimlerimiz de oluyor, özel günler için ama genelde mekan da, konu da doğaçlama geliyor, duvarın başına gidiliyor o şekilde ilerliyoruz, aşırı planlı değil her şey” (Omeria, 20.03.2018), CaseOne ise: “Görüyorum, hoşuma gidiyor, burada olur diyorum, yakalamak istediğim bir his oluyor ve uyguluyorum” (CaseOne, 09.05.2018) biçiminde yanıtlamıştır. Yapılan görüşmelerde, sanatçılar konu ve mekanın belirlenmesinin çoğunlukla kendiliğinden, anında yapıldığını ifade etmiştir. Bu da aslında grafitinin doğasında olan temel bir uygulama biçimidir.

Grafitinin Uygulandığı Yerde Kalma Süresi

Grafitinin yapıldığı alanda kalma süresini Cheksparrow: “Belediyeye grafiti yaptığımız zaman belediye silerse silebilir, sokağa yaptığımız zaman ayrıdır. Belediye çizgisinde bunu cevaplırsam biz Belediyeye işimizi yaparız. Grafitiye karşı sokakta bir saygı vardır grafiticiler hiçbir zaman kapatmaz çünkü bu kültürün içinde öyle bir düzen var; grafiticinin grafitisi kapatılmaz. Belediye kapatırsa da bunun bir karşılığı olur, belediyenin kapattığı yere underground grafiti yapılır” (Cheksparrow, 20.03.2018) biçiminde ifade etmiştir.

Omeria: “Grafiticiler arasında eğer -belediye silmiyor ise- yapılan çalışmalara herkes birbirine saygı gösterir yani bizim dışımızda başkasının boyadığı duvarı biz kapatmayız aynı şekilde bizim duvarımızı da başka bir grafitici duvar sayısının azlığından dolayı kapatmaz herkes birbirinin işine saygılıdır genelde. Her grafitici yaptığı çalışmayı bir süre sonra eskidiği zaman gider kendisi kapatır, duvarı yeniler” (Omeria, 20.03.2018) şeklinde aktarmıştır.

CaseOne: “Sokağa yaptığımız şey sokağındır; buna müdahale edemezsiniz ancak senin işini başka bir grafitici manipüle ederse onunla aranda bir problem oluşur. Grafiticiler de manipüle etmemeye çalışır, bunun saygısızlık olduğu kabul edilmiştir, eskiden daha fazla karşılaşıyorduk ama şimdiki kitlenin yaşı da büyüdü, belki birbirlerini sevmiyorlar, rakipler ama saygı gösteriyorlar” (CaseOne, 09.05.2018) diyerek görüşlerini bildirmiştir.

Görüşmelerden de anlaşılabileceği üzere belediyeler, kamusal alanlarda bir halkla ilişkiler çalışması olarak grafitiyi destekleyerek uygulatırken bir yandan da grafitiyi silebilmektedir. Burada şuna dikkat etmek gerekiyor; halkla ilişkiler çalışmalarının o çalışmaları yapan tüm kurumu temsil etmesi gerekmektedir. Kurum içinde ayrı birimlerde ayrı uygulamaların olmaması gerekir. Dolayısıyla grafiti silme düşüncesine sahip olan belediyenin bu birimin çalışmalarını, hangi özelliklere sahip grafitileri temizledikleri önem arz etmektedir. Kurum, bir grafiti sanatçısının çalışmalarını maddi ve manevi desteklerken bir diğer grafiti sanatçısının çalışması eser sahibine sorulmadan siliniyorsa kurumun gösterdiği bu tutarsızlık kimi zaman bir krize sebep olabilecektir.

Grafiti Sanatçıların Eserlerine Geri Dönüş

Grafiti sanatçıların eserlerine yapılan geri dönüş konusunda Cheksparow, “Eski ekibimden yola çıkarak cevaplıyorum, Okmeydanı Metrobüs yolundaki bir ses duvarını boyamıştık, otobandaki sesi kesmek için yapılan duvarı o zamanki İBB Başkanı’nın hoşuna gitmemişti. Kesin bir ağızdan duyamıyoruz, iş güzel, firma da beğendi ama Belediye başkanının istediği miydi, demek ki hayır değilmiş” biçiminde yanıtlarken halktan gelen geri dönüşü ise; “halktan geri dönüş iki şekilde oluyor. Boyarken genelde geri dönüşü anında alıyoruz, boyama dışında sosyal medyadan bizi buluyorlar, mesela Okmeydanı’nı boyadığımız dönemde mesaj alıyordum, geçerken oradan halk ‘çok güzel’, arabayı durdurup ‘çok güzel işler yapıyorsunuz’ demesi gibi” (Cheksparow, 20.03.2018) şeklinde yanıtlamıştır. Grafiti sanatçısı Cheksparow, olumlu görüş aldığını ancak ortaya çıkan çalışmanın bazen çalıştığı belediyelerin başkanları tarafından beğenilmediğini ifade etmiştir.

Omeria da bu açıklamaya ek olarak; “Belediyeler, genç nüfusun buna ilgi gösterdiğinden dolayı değerli görüyor ama bu değerli gördüğü kısmı legal yapılan kısımlar, bir de bunun illegal kısmı var o da biraz belediyeler için bela olan bir şey muhtemelen, çünkü belediyeler kamu alanı denilen şeyde halkın halka ait olan şeyler boyanmaz, genelde belediyeye ait olan şeyler boyanır gibi olaya bakıyor. Halkın da tepkisi belediyeden farklı değil çünkü legal yapılan iş daha uzun zamanlarda güzel yapılan iş, halkın da tepkisi güzel olacak haliyle. Bunun dışında illegal gece yapılan kısmı. İllaki bir dükkan sahibi kepenginin boyanmasını hoş karşılamaz. Çünkü gece yapılan çalışmalar 5-10 dakikalık çalışmalar ve görsel anlamda tatmin etmeyecektir bundan da sadece grafiticiler hoşlanacaktır diye düşünüyorum” (Omeria, 20.03.2018) diyerek grafitinin legal ve illegal uygulamalarının farkına ve sonuçlarına odaklanarak belediyeler ile gerçekleştirdikleri çalışmaları, işçilik ve yaratıcılık ile daha renkli sonuçlar aldıkları işlerin belediyeler tarafından beğenildiğini, ancak illegal çalışmalar

yaptıklarında belediyeler ve halk açısından sıkıntılı bir durum olduğu şeklinde görüşünü aktarmıştır.

CaseOne geri dönüş konusundaki görüşlerini: “genellikle olumlu görüşlerini sözlü iletiyorlar. Bizim işimize en az yarayacak şekilde bize iletiyorlar. Belediyeler medyada da işlerimize yer veriyor ama bunu yaparken çoğunlukla kendi çıkarlarını gözetiyorlar, kendilerini ön plana koyarak ‘böyle bir şey yaptırıldık onlara’ gibi küçük bir detay olarak bizi lanse ediyorlar. Belediye yapmış gibi aktarıyorlar. Sokaktaki insan daha fazla destek oluyor” (CaseOne, 09.05.2018) biçiminde bildirmiştir. Görüşmeciler grafiti sanatçıların eserlerine yapılan geri dönüşe yönelik görüşlerine bakıldığında, genellikle olumlu görüşler aldıkları, yapılan işe göre sonuçların farklılaştığı hem belediye hem de halk tarafından gelen geri bildirimlerde değişiklik olduğu görülmüştür. Buna göre, bir performans değerlendirme sistemi ile iş değerlendirilmeli ve grafiti sanatçılarına verilen iş sonrası paydaşlar da (Belediye Başkanı, karar veren) sürece katılmalı ve resmi kanaldan, somut verilerle değerlendirme yapılarak durumun sanatçılara aktarılması, işin kalitesinin artırılması hedeflenmeli ve sürekliliği sağlanmalıdır. Böyle olursa daha ciddi kazanımlar elde edilebilecektir.

2020 yılında Başakşehir Belediyesi projeyi daha da genişleterek, görüşmeciler grafiti sanatçıları ve Bilgievi öğrencileriyle ilçe genelinde altgeçit, köprüler, kamu binalarına ve boş duvar yüzeylerine Başakşehir’e özgü çevreyle uyum gösterecek, grafiti çalışmalarını başlattığını duyurdu. Kısa zaman önce uygulaması başlatılan projede, gri beton duvarlar üzerine Mostar Köprüsü’nden Başakşehirli futbolculara karakterler duvarlara resmedildi. Ayrıca “Sıfır Atık, Güzel Gelecek” sloganıyla (sabah.com.tr, 2020) çevreye karşı duyarlılığını da grafiti ile aktardı.

Sonuç

Günümüzde pek çok alanda olduğu gibi grafiti sanatının amacı ve yapılma süreçleri de bir takım değişikliklere uğramıştır. Çalışmanın örneklemini oluşturan Başakşehir Belediyesi ve grafiti sanatı uygulamasına ilişkin çalışmaların bulguları değerlendirildiğinde grafiti sanatı ilk ortaya çıktığı zaman illegal bir eylem, bir başkaldırı özelliği gösterirken günümüzde kamu kuruluşları tarafından bir halkla ilişkiler stratejisi olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda sisteme karşı bir eylem olarak görülen grafiti sanatını icra eden sanatçıların da bakış açılarının değiştiğini ifade etmek mümkündür. Grafiti sanatçılarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; belli bir kesim grafiti sanatçısının grafitilerini, kentteki kendilerine ait sokaklarda bulunan ticari alanları geri alma duygusu ile yaptıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bazı kamu kuruluşlarının ise grafitiyi, kurumların iletişim aracı olarak kullanmaya başladıkları ve bunun için illegal bir eylem olarak kabul edilen grafitiyi meşrulaştırdıkları ve grafiti sanatçıları ile işbirliği yaparak bunu uygulamaya koyduklarını söylemek olanaklıdır. İlk zamanlarında direnişin sembolik hakimiyetinin uygulanma alanı olan duvarlardaki grafitinin bu anlamda kimi zaman kamu ile iletişimde bir araç olduğu ve yerel yönetimlerin halkla ilişkilerinde kurduğu iki yönlü bir iletişim aracı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışma sonucunda yapılan görüşmelerden, Başakşehir Belediyesi, halkla ilişkiler anlayışında bulunduğu semtte gençlerle bağ kurma amacıyla grafitiyi uygulattığı görülmektedir. Başakşehir Belediyesi’nde buna karar veren mercinin ise belediyenin Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü olduğu anlaşılmaktadır. Uygulayıcıların da rastlantısal, kişisel tanışıklıklarla seçildiği görülmüştür. Belediye ile iş yapıldığında, grafiti konularının belirlenmesi ise kurumun

yapısına uygun olarak belediye tarafından belirlendiği ifade edilmiştir. Grafiti uygulanan duvar kamusal alanda halka sunulduğunda halktan geri dönüşün olumlu olduğu aktarılmıştır. Sanatçıların grafitiye başlamaları dolaylı veya doğrudan olarak iki türlü biçimde olmaktadır. Grafiti sanatçıları bireysel yaptıkları grafiti uygulamalarında konu ve mekanın belirlenmesinin çoğunlukla kendiliğinden, anlık oluştuğunu ifade etmiştir. Yapılan görüşmelere göre, grafitinin uygulandığı duvarda kalma süresinin ise belediye, grafiti sanatçısı iş birliği dışında bir başka grafiti uygulayıcısının müdahalesine göre de değişikliklik gösterdiği anlaşılmaktadır. Grafitide kalıcılık yoktur, hava şartlarına göre, grafiticinin isteğine göre silinebilir veya üzeri bir başka yazı ile kapatılabilir. Belediye ile yapılan iş karşılığında bedel alınmasına ilişkin, grafiti sanatçıları bedel ödenebildiğini ama çoğunlukla toplumsal fayda gözeterek yaptıkları sosyal sorumluluk projesinde bir bedel istemediklerini belirtmişlerdir. Yerel yönetimlerin ideal halkla ilişkilerde sosyal sorumluluk yaklaşımını model olarak alarak yürüttüğü çalışmaların kuruma olumlu etki sağladığı görülmüştür.

Bu bağlamda günümüzde grafitinin aynı zamanda bir imaj unsuruna da dönüştüğünü söylemek olanaklıdır. Kurumları temsil eden, bulundukları ilçenin kültürel yapısına uygun görseller imaj unsuru olarak grafiti biçiminde yansıtılmakta çağdaş, kapsayıcı, dinamik ve sanata destek olan bir kimliğe sahip oldukları mesajını verme çabası içindedirler.

Dünyada metropollerin sokaklarını, binalarını rengarenk yazılarla çeviren grafiti uygulamaları, artık İstanbul kentinde de oldukça popüler bir hal almaktadır. Belediyelerin bütçe ayırarak, planlayarak yapacağı grafiti destekli projeler, İstanbul kenti için yeni sanatsal fikirlerle kentsel mekanı yeniden yaratan konumuna getirecektir. Türkiye’de popüler bir konuma gelen grafiti, medyanın gündemine de taşınmaktadır, yazılı basında özellikle grafitiyi tanıtan, yazar köşe yazarları bulunmakta ve konuyu çoğunlukla desteklemektedirler. Sosyal medyada, Twitter, Instagram gibi sosyal ağlarda, grafiti sayfaları ve sanatçıların kullandığı hesaplarla konu yaygınlıkla ve pek çok takipçiyle desteklenmektedir. Ayrıca grafiti sanatçıların kendi aralarında örgütlendiği, etkinliklerini duyurdukları forumlar ve web sayfaları bulunmaktadır. Tabii ki muhalif ya da destekleyen kurumlar da olduğu görülmektedir. Sonuç olarak ileti olarak grafitinin; bireyin toplumla kurmuş olduğu iletişim bağlamında sanatsal amaç olma özelliğini korurken halkla ilişkiler bağlamında belediyelerde araçsallaştığı da yapılan çalışmalarla görülmektedir.

Yerel yönetimler, grafiti sanatını kimi zaman hizmet götürdüğü halka mesaj iletmek, kimi zaman da yaptığı kampanyaları duyurmak amacıyla kullanmaktadır. Başakşehir Belediyesi gençlerle iletişim kurma amacıyla grafiti sanatını kullanarak bir halkla ilişkiler faaliyeti sergilemiştir. Açık alanların, kamunun kullanma hakkı olan yerlerin kamunun yararı için belediyeler tarafından kullanılması bir halkla ilişkiler faaliyetidir. Grafiti sanatının halkla ilişkiler faaliyeti amacıyla kullanılması, sanata da bir katkı sağlamakta ve grafitinin gündelik yaşam içinde yer almasına olanak sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Ağgez, Sezer. (2015). Tar’iz Gri Şehrin Renkli Çocukları. Belgesel kısa film.
- Alova, Erdal. (2013). Latince-Türkçe Sözlük, Beşinci Basım, Sosyal Yayınlar.
- Baş, Cemal (2017). Avrupa Kentsel Şartı. TBB Yayıncılık.

- Bourdieu, Pierre. (2015). Bilimin Toplumsal Kullanımları: Bilimsel Alanın Klinik Bir Sosyolojisi İçin. Çev.L. Ünsaldı (2. bs.) Heretik Yayınları.
- Başakşehir Belediyesi Cemil Meriç Bilgievi (2019, Eylül 12) <https://www.facebook.com/basaksehirbilgievleri/photos/a.1004816396333271.1073741868.119707111510875/1084727365008840/?type=3&theater>
- Bilgievi.Org.Tr (2019, Ekim 12) <http://www.bilgievi.org.tr/Sayfalar/56/Merak-Ettikleriniz.aspx>
- Cheksparrow (Alveroğlu, Hasan.), Yüzyüze görüşme, 20 Mart 2018.
- CaseOne (Soydaş, Muhammed.), Yüzyüze görüşme, 09 Mayıs 2018.
- Durmuş, Sadık, Yüzyüze görüşme, 25 Nisan 2018.
- Dindaş, Tunç (2015). Ta’riz; Gri Şehrin Renkli Çocukları. Belgesel kısa film.
- Gökğür, Pelin. (2008). Kentsel Mekanda Kamusal Alanın Yeri. Bağlam Yayıncılık.
- Özbek, Meral. (2004). Kamusal Alan. Hil Yayın.
- Koçak, Yüksel. (2013). Türkiye’de Yerel Yönetimler. Siyasal Kitabevi.
- Sabah.Com.Tr (2020, Eylül 16) <https://www.sabah.com.tr/istanbul/2020/06/16/basaksehirde-gri-duvarlar-grafiti-ile-renkleniyor>
- Seitel, P. Fraser (2016). Halkla İlişkiler Uygulaması. Çev.Prof.Dr.Seda Mengü, (12. bs.), Nobel Yayıncılık.
- Sezgin, Murat. ve Özbay, E.Hilal (2016). Halkla İlişkiler Uygulamalarından Beyaz Masa:Uşak Belediyesi Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Karabük, 6 (1)199. http://joiss.karabuk.edu.tr/Makaleler/149963021_13.%20Murat%20Sezgin.pdf
- TDK. (2020). Kamu, sozluk.gov.tr
- TDK. (2020). Kamusal alan, sozluk.gov.tr
- Omeria, Yüzyüze görüşme, 20 Mart 2018.
- Ögel, Zeynep. (2014). Duvarların Dili: Graffiti/Sokak Sanatı, (Ed. Tania Bahar, Fatma Çolakoğlu, Alanur Ataç, Ulya Soley), Pera Müzesi Yayınları.